PERSONALITATEA PAMFLETARULUI: ÎNTRE TEMPERAMENT PASIONAL ŞI TALENT LITERAR

CZU: 82-92.09:070.42(478)

Ana FERAFONTOV

Şcoala Doctorală de Studii Lingvistice și Literare,
Universitatea de Stat din Moldova

LA PERSONNALITÉ DU PAMPHLÉTAIRE: ENTRE TEMPÉRAMENT PASSIONNÉ ET TALENT LITTÉRAIRE

Cet article décrit les traits de la personnalité du pamphlétaire, en se concentrant sur deux éléments essentiels: le tempérament passionné et le talent littéraire. Le pamphlétaire écrit sous la pression de son affectivité et en concordance avec son monde intérieur, il découvre la vérité pour éclairer la société aveugle. Le talent littéraire du pamphlétaire est évident quand celui-ci utilise des structures créatifs et construit des textes originaux, intéressants et dynamiques. Il y'a beaucoup de personnes qui essaient à écrire des pamphlets, mais il y'a peu de pamphlétaires véritables.

Mots-clés: *pamphlétaire, personnalité, tempérament, talent, instruments linguistiques.*

În acest demers de cercetare vom descrie trăsăturile personalității pamfletarului prin prisma a două coordonate de bază – temperamentul pasional şi talentul literar. Pentru exemplificare am selectat 18 pamflete din „Ziarul Național" din anii 2019-2021.

Figura pamfletarului este o prezență vie în publicistica românească de mai bine de două secole. Ea se asociază, de obicei, cu următoarele imagini:

- *exponent al opiniei publice* – pamfletarul îşi asumă rolul de portavoce a publicului şi îndrăzneşte să spună ceea ce gândesc ceilalți, dar nu îşi permit să verbalizeze;
- *promotor al adevărului* – pamfletarul pretinde că deține adevărul şi simte o necesitate acută de a-l face cunoscut societății, care, în viziunea sa, este oarbă în fața realității;
- *protestatar* – pamfletarul este un nonconformist, el se opune cu vehemență cursului evenimentelor şi vrea să intervină pentru a răsturna ordinea rea existentă;
- *profet* – datorită modului de a vedea lumea, pamfletarul are darul presimțirii şi se vede obligat să avertizeze societatea despre iminența răului viitor;
- *fire impulsivă* – pamfletarul se caracterizează prin temperament pasional, iritabilitate şi impulsivitate, care îi determină acțiunile.

Aceste imagini reflectă modul în care pamfletarul este perceput de către societate şi rolul său în viaţa social-politică, dar indică în acelaşi timp cum se vede pamfletarul pe sine însuşi sau cum i-ar plăcea să fie văzut.

Temperamentul sau „firea omului", cum este numit în limbajul comun, reprezintă latura dinamico-energetică a personalităţii, influenţează manifestările psihocomportamentale ale omului şi este înnăscut, prin urmare, nu poate fi modificat pe parcursul vieţii. Aşadar, arta pamfletară nu poate fi exersată decât de persoanele care posedă un temperament special de la naştere, potrivit pentru această activitate, şi anume, un temperament pasional.

În „Introducere" la cartea lui N.D. Cocea *Pamflete şi articole. Vinul de viaţă lungă*, M. Călinescu scria: „Temperamentul energic al scriitorului, efervescenţa continuă, pasiunea civică, interesul acut pentru viaţa socială, asociate unor înzestrări literare evidente, alcătuiesc coordonatele fireşti ale personalităţii unui gazetar de seamă" [1, p. XXVII]. Studiile în domeniu fac referinţă de nenumărate ori la aceste elemente fundamentale ale personalităţii pamfletarului, fără de care arta pamfletară ar fi imposibilă. Este nevoie de temperament potrivit, de frământare continuă şi de implicare în viaţa societăţii, de atitudine de responsabilitate şi angajament şi, bineînţeles, de talent scriitoricesc.

În această ordine de idei, C. Munteanu afirmă: „Pamfletarul este, prin excelenţă, un pasional, care se mişcă pe paleta vastă a entuziasmului, de la admiraţie, frenezie, zel, la furoare, delir şi pasiune în exces, până la fanatism" [2, p. 254]. Toate acestea se caracterizează prin intensitate maximă, cercetătorul subliniind astfel temperamentul pasional al pamfletarului, care este într-o continuă efervescenţă.

Pe aceeaşi linie de interpretare se înscrie şi afirmaţia lui C. Mihuleac, care afirmă că „pamfletarul e o fiinţă nervoasă" [3, p. 159]. Pamfletarul se caracterizează prin impulsivitate şi iritabilitate, caracteristici care derivă dintr-un temperament pasional. Este în firea pamfletarului să reacţioneze imediat, dând dovadă de nerăbdare.

Substratul afectiv este esenţial în scrierea unui pamflet, întrucât pamfletarul este o fiinţă puternic emoţională. El este stăpânit de ură, nemulţumire, indignare, răzvrătire, dezgust, negativism, disperare, neputinţă, sentimentul de urgenţă, care împreună generează dorinţa de a scrie, de a se elibera de această tensiune interioară. Emoţiile pamfletarului pot fi citite printre rânduri, pentru că în texte există suficiente indicii care trădează afectivitatea autorului. De exemplu, nemulţumirea, indignarea şi răzvrătirea pot fi identificate în enunţuri de tipul: „Dar noi, cetăţenii contribuabili, ce câştigăm din aceasta?" sau „Cum e să te porneşti la Pro-Moldova şi să ajungi la Pro-Şor şi Pro-Dodon? Cât de ameţit, cât de tulbure la cap trebuie să fii ca să rătăceşti într-un asemenea hal?", iar regretul – în formulări de tipul „Mai bine era când se certau, cel puţin ieşea la iveală circulaţia sacoşelor („kulioaşelor") şi genţilor cu bani". Afectivitatea se relevă şi în modalitatea de selectare a lexicului. Pamfletarul renunţă la limbajul neutru, specific stilului publicistic, în favoarea unui lexic divers, marcat stilistic. Aşadar, pamfletarii întrebuinţează cuvinte şi expresii populare („chiraleisa", „nitam-nisam", „a face-o boacănă tare", „miroase a (naţionalism)", „a ajunge de râsul găinilor"), re-

gionalisme („a borteli”), argouri („a da în bară”), barbarisme („Kuliok”, „Dodon is back”, „Help! Salvează-mă!”), ocazionalisme (plahotniucist, trumpist) etc. Unele ocazionalisme au o proveniență clară, fiind derivate de la substantive proprii: „bEnderovişti”, „dodonişti”, „dodonoşorist”, „himalaiană”, „nantoieni”, „pinocchios”, „putinişti”, „plahotniucist”, „redegist”, „republicomoldoveneşti”, „şorişti”, „trumpist”, sau de la substantive comune: „amintirişti”, „criticaştri”, „libidinostrum”, „novaționist”. În cazul pamfletelor din „Ziarul Național” apar şi ocazionalisme pur artificiale, fără conținut semantic, utilizate în formulele de încheiere: „Al vostru *hiemalț, ceaumist*, Ion Buraga”, „Al vostru *ceairograf, epuvantofob*, Ion Buraga”, „Al vostru *hekinahdegul, nardac*, Ion Buraga”, „Al vostru *ectotrop, ighemonicos*, Ion Buraga” etc. În aceste cazuri formula de încheiere nu permite identificarea autorului textului şi nici asumarea de către acesta a responsabilității pentru afirmațiile făcute. Aceste invenții lexicale rămân un ornament artificial, cu valoare ironică şi teatrală. Elementele enumerate (cuvintele şi expresiile populare, regionale, argourile, barbarismele şi ocazionalismele), pe de o parte, indică asupra stării pamfletarului şi reflectă atitudinea lui față de obiectul pamfletizat, iar pe de altă parte, conferă textului dinamism şi participă la crearea tonului ironic.

O componentă importantă a personalității pamfletarului este atitudinea civică – el dă dovadă de responsabilitate şi implicare sinceră. În acest sens C. Mihuleac afirmă că „pamfletarul poate deveni, în situații critice, un reper al societății, care-şi asumă responsabilități importante, nu lipsite de periculozitate, tocmai în numele societății” [3, p. 89]. Această afirmație subliniază angajamentul adevărului pe care şi-l asumă pamfletarul în numele tuturor, chiar dacă prin aceasta se expune unui risc major. Pamfletarul îndrăzneşte să spună lucrurilor pe nume: „E, totuşi, ceva în neregulă cu poporul acesta…”, „Ați citit cumva restricțiile anti-Covid-19, stabilite de guvernul impropriu, de azi pe mâine, al lui Ciocoi? Nu v-a venit prin cap că sunt nişte restricții PRO pandemie?”. El ia atitudine față de ceea ce se întâmplă în societate, este implicat şi se află chiar în centrul evenimentelor. Tot la sentimentul de responsabilitate şi angajament civic se referă şi cercetătorul C. Munteanu, care susține că „pamfletarul este animat de un imperativ al forului său interior” [2, p. 121]. Pamfletarul este manipulat de un simț puternic de responsabilitate, care îl face să acționeze de urgență şi în pofida riscului de a suferi de pe urma afirmațiilor sale.

O caracteristică importantă a pamfletarului este exagerarea, el are tendința de a deforma realitatea prin amplificarea lucrurilor, făcând afirmații tari. În acest sens, E. Lovinescu definea pamfletarul drept „lentilă măritoare” [4, p. 56], iar P. Şeicaru afirma că „orice pamfletar exagerează, este în natura genului să accentueze deformat trăsăturile caracterului, să întrebuințeze culori tari” [5, p. 139]. Astfel, pamfletarul recurge la exagerări pentru a scoate în evidență punctele slabe ale adversarului, pentru a-i accentua slăbiciunile şi a-l face ridicol. Sunt reprezentative următoarele exemple: „sacrificiu prometeic”, „mai degrabă Nistrul şi Prutul vor curge îndărăt, spre Carpați”, „cuțitoiul alegoriei sale deplasate”, „zimbrii partidului”, „Domnule Generalisim”. În exemplele citate exagerarea are funcție ironică: pamfletarul ampli-

fică mărimea lucrurilor pentru a arăta inversul, că în realitate acestea nu sunt nici pe departe atât de mari.

Cercetătorul francez Christian Le Bart trece în revistă următoarele caracteristici ale personalității pamfletarului: obrăznicia, utilizarea cu talent, dar cu brutalitate, a scrierii, critica fără concesiuni şi în sens unic, independența [6]. În ceea ce priveşte critica fără concesiuni şi în sens unic, trebuie să menționăm că pamfletarul descrie doar punctul său de vedere, în mod subiectiv şi unilateral. Discursul său este îndreptat împotriva obiectului atacat, fără ca pamfletarul să se vadă pe sine, fără ca să-şi critice propriile acțiuni. Referitor la independența pamfletarului, sunt de menționat următoarele: în mod normal, intenția de a scrie un pamflet vine din vocația pamfletarului, sub presiunea sentimentului de „urgență" pe care i-l inspiră realitatea. În acest caz presupunem că pamfletarul este sincer şi absolut independent, iar scrierea sa reflectă întocmai modul său de gândire şi vine din dorința de a denunța întocmirile strâmbe ale societății. Se întâmplă însă ca pamfletarul să nu fie atât de independent pe cât pare, iar producțiile sale să fie comanda cuiva în vederea unor interese politice sau economice. Astfel, atunci când sunt implicate anumite interese, pamfletarul pierde din independență şi urmează să se încadreze în nişte limite, mimând libertatea de exprimare. Amestecul dintre pamflet şi interese nu este o tendință nouă, acest fenomen a existat dintotdeauna. Chiar şi cronicarii munteni, considerați primii pamfletari în spațiul românesc, lăudau domnii pe care îi slujeau, ca să obțină bunăvoința acestora, şi denigrau pe adversarii lor.

Abordarea figurii pamfletarului din perspectiva talentului literar pune problema interdependenței dintre calitatea literară a pamfletului şi succesul acestuia în rândul publicului. Cât de important este talentul literar, de vreme ce au scris pamflete nu doar scriitori arhicunoscuți precum Eminescu, Caragiale sau Arghezi, dar şi personalități mai puțin cunoscute precum Iacob Negruzzi, Constantin Mille sau Constantin Codreanu?

T. Arghezi susținea că talentul de scriitor este esențial pentru un pamfletar: „Numai că pamfletul bun este rar ca şi poezia bună, totuşi mai deasă. Imitatorii, al căror număr dezgustător face genul de ocară, sunt incapabili de invenția personală, condiție esențială a pamfletului bun. Ei maimuțăresc, ca în toate meseriile, obsedați de un fel de model, pe care, de la sine înțeles, sfârşesc prin a-l tăgădui, tocmai când furia imitației se vădeşte mai arzătoare" [7, p. 357]. Potrivit lui Arghezi, doar pamfletarii veritabili sunt capabili de scrieri originale, creative şi valoroase, dar mulți dintre cei care încearcă să facă pamflete produc nişte imitații fără valoare, care denotă incapacitatea de mânuire dibace a limbajului. Aceeaşi idee este reluată de S. Preda, care utilizează sintagma „ascuțimea condeiului": „E adevărat, nu oricine are darul insultei, nu oricine are haz când spune o glumă răutăcioasă. În pamflet, contează talentul şi ascuțimea condeiului. Simplul act de voință încurajează, nu suplineşte. Dimpotrivă (aşa cum se întâmplă deseori), alergând după spirit, nu culegi decât prostie şi ridicol" [8, p. 110]. S. Preda susține că dorința de a face pamflet trebuie să se articuleze cu talent şi dibăcie scriitoricească, altfel se creează efectul imitației, care generează ridicol. Aşadar, pe

lângă temperament energic, atitudine angajatoare şi fond afectiv potrivit, este nevoie de talent literar, care determină calitatea şi valoarea pamfletului.

Iscusința şi creativitatea pamfletarului se dovedesc prin instrumentele utilizate şi prin intensitatea imaginilor construite. Evident, fiecare pamfletar are un stil individual de scriere şi fiecare pamflet este unic din perspectivă lingvistică. În privința instrumentelor utilizate, T. Arghezi afirmă următoarele: „Pamfletul se învârteşte în jurul obiectului cu oarecare frumusețe de corb: între două zboruri circulare, ciupeşte, zgârie, înțeapă, rupe. Pamfletul lucrează cu undreaua, cu peria de sârmă, cu răzătoarea sau cu fierăstrăul bijutierului; şi uneori, în clipele supreme, cu sculele măcelăriei" [7, p. 357]. Această afirmație argheziană este de multe ori citată drept definiție pentru pamflet, pentru că definiția pamfletului este nedespărțită de instrumentele cu care lucrează un pamfletar iscusit. „Undreaua" (andreaua), „peria de sârmă", „răzătoarea", „fierăstrăul" şi „sculele măcelăriei" definesc exact modul de lucru al pamfletarului: direct, brutal, categoric, răutăcios, violent. Pamfletarul utilizează un instrumentar deloc blând, întrucât nu urmăreşte „să gâdile" adversarul, ci să-l pună în poziție ridicolă şi să-l anihileze.

Pentru un pamfletar iscusit ironia este unul dintre instrumentele esențiale în operația „pamflet". Texte precum „sărmanul Putin", „Dar cum protejăm polițiştii, ca să nu fie muşcați de şoferi?", „Năstase nu are nevoie de această funcție pentru el personal, ci pentru multpătimitul nostru popor", „şi-a făcut cucuie în frunte bătând mătănii la mănăstirile de pe Athos", „patriarhul politicii moldave Oazu Nantoi", „spre deosebire de el, Maia Sandu a fost foarte indulgentă şi tolerantă cu magistrații, chiar dacă lor le-a lipsit înțelepciunea deputatului Popşoi şi nu au fost capabili să se ridice la înălțimea interesului național, rămânând la nivelul Constituției, ca nişte jurişti începători", „el era pentru respectarea strictă a Constituției, iar din punctul meu de vedere nu trebuie să fim dogmatici, formalişti, fanatici, fundamentalişti ai Legii Fundamentale, căci unele încălcări sau abateri constituționale rezonabile sunt necesare" – constituie doar câteva exemple de ironie, în care pamfletarul afirmă exact opusul a ceea ce gândeşte şi un receptor avizat trebuie să perceapă aceste nuanțe. În unele contexte ironia are valoare persiflatoare şi batjocoritoare: „sărmanul Putin", „patriarhul politicii moldave Oazu Nantoi", „chiar dacă lor le-a lipsit înțelepciunea deputatului Popşoi", iar atacul la persoană este evident. Uneori în sens ironic şi peiorativ sunt folosite şi diminutive: „republicuță", „băşcăniță", „ciobănaş", care reduc valoarea şi importanța obiectelor la care se referă. La crearea efectului ironic contribuie şi următoarele procedee:

- scrierea greşită a unor cuvinte în mod intenționat – „Bladibostok", „prşidinti", „Gugăl", „meandertal", „aifon", „feisbuk", „laicuri", „feicniuz";
- structuri absurde – „să repeți aceleaşi acțiuni în speranța că vei obține un rezultat diferit"; „omologii săi georgieni, ucraineni etcetera şi viceversa";
- nume inventate – „Ion Buraga", „Frosi Buraga", „Foxtrot Sobcor", „Ingwar Popoțan", „Colesovnazadov", „Visarion Falcă", „Cozonac", „dr. P. Stuh".

În concluzie, constatăm că pamfletarul este o personalitate complexă, care acționează sub influența unei afectivități puternice, cu o atitudine de responsabilitate şi

implicare civică. La baza personalității pamfletarului se află două elemente esențiale: temperamentul pasional şi talentul literar, ambele înnăscute. Nu oricine poate deveni pamfletar veritabil, ci doar cel care este dotat cu un temperament potrivit pentru această activitate şi are iscusință în arta scrierii.

Referințe:

1. COCEA, N.D. *Pamflete şi articole. Vinul de viață lungă*. Bucureşti: Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1960.
2. MUNTEANU, C. *Pamfletul ca discurs literar*. Bucureşti: Minerva, 1999.
3. MIHULEAC, C. *Pamfletul şi tableta. Jurnalism sau literatură?* Iaşi: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2009.
4. LOVINESCU, E. *Critice*. Vol. IV. Editura „Ancora", S. Benveniste & Co.
5. ŞEICARU, P. *Nicolae Iorga*. Bucureşti: CLIO, 1991.
6. LE BART, Ch. Le pamphlet politique aujourd'hui. Une catégorie honteuse? In: *Mots. Les langages du politique*, 2009, no. 91, pp. 67-81 [citat 14.04.21]. Disponibil: http://journals.openedition.org/mots/19217.
7. ARGHEZI, T. *Opere*. V. Publicistică (1919-iulie 1928). Bucureşti: Editura Fundației Naționale pentru Știință şi Artă, 2004.
8. PREDA, S. *Jurnalismul cultural şi de opinie***.** Iaşi: Polirom, 2006.